

İSPANYA'DA DİN EĞİTİMİ

**Yazan: Miguel AYUSO
Andres GAMBRA
Jose Maria SANCHEZ*
Çev: İrfan BAŞKURT****

1. Kültürel-Tarihi Geçmiş ve Sosyal Yapı

1.1. İspanya'da Dinin Tarihi

6. Yüzyılda Arianismus'un bitiminden sonra, 15. ila 17. Yüzyılda kesin olarak sınır dışı edilen bazı Yahudi ve Müslüman azınlıkları saymazsak, İspanyollar hep Katolik idiler. Liberalizmin 19. Yüzyılda bazen ölçülü, bazen sert Katolik karşıtı politikası da bu durumu değiştirememiştir.

20. Yüzyılda sekülerleşme sürekli bir şekilde yayılıyordu. Bu yayılma, özellikle Katolik karşıtı programında sekülerleşme ve laikliğin temel bir rol oynadığı II. Cumhuriyet döneminde (1931–1936) devlet tarafından güçlü bir şekilde teşvik edildi. 1939'daki iç savaştan sonra bu politikadan vazgeçildi.

İspanya toplumunda Katoliklik, hala önemli bir faktör olan tek dindir. Hemen hemen Katolik olmayan herkes, herhangi başka bir dine inanmaksızın, hep Katoliklikle bağlantılı olarak kendini agnostik veya inançsız olarak tanımlar. 1970 yılında İspanyolların %64'ü kendilerini Katolikliğin uygulayıcısı, %32'si dini çok az ya da hiç uygulamayan ve %3'ü de inançsız olarak tanımlıyorlardı. Bu oran Franco rejiminin sonunda (1975) tersine dönmeye ve demokrasinin gelişile değişmeye devam etti. 1976'da İspanyolların %56'sı kendini Katolikliği uygulayan, %36'sı dini çok az uygulayan veya hiç uygulamayan ve %7'si ise inançsız olarak nitelerken, 1970'te bu oran sırasıyla %37, %44 ve %14; 1994'te % 27, %50 ve %21

* Kirche und Erziehung in Europa, VS Verlag für Sozialwissenschaften Wiesbaden 2005, ss. 249-269.

** Çev: Doç Dr. İrfan BAŞKURT, İ.Ü. Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

olmuştur. Başka bir dinden olduğunu söyleyenlerin sayısı değerlendirilmeye alınmayacak kadar azdır (1974: %1,35; 1995: %1,71; 1996: %1,83).

1.2. Eğitim Mücadelesinde Devlet ve Kilise

III. Karl (18. Yüzyıl) idaresindeki aydınlanmış mutlakiyet döneminde devlet, kilisenin eğitimdeki tekeli sorgulamaya başladı. 19. Yüzyılda liberallerin yönetimindeki devlet, bu tekel üzerinde özellikle üniversitelerde, ama diğer eğitim kurumlarında da içeriğin denetlenmesi ve diplomaların düzenlenmesinde, hak iddia etmeye başlar.

II. Cumhuriyet, dinî tarikatların eğitimde faaliyet göstermelerini yasaklar ve programlarını mezhepsiz, resmi ve zorunlu eğitim veren okul şeklinde değiştirir. Ailelerin artık çocukları için arzu ettikleri bir eğitim sistemi seçme hakları yoktur ve toplumun çoğunluğunu oluşturan Katoliklere güvensizlikle bakılmaktadır.

Franco döneminde okul sektöründeki özgürlük yeniden düzenlenir ve dini tarikatlar çok sayıda okul kurarlar. Franco rejiminin başlangıcında hâkim olan falanjist ideolojiyi temel alan devletçi akım kendini kabul ettiremez. Gerçi devletsel bir eğitim sistemi vardır, ama bizzat bu sistem de Katolik özelliğindedir. 1960 yılında kilise, kendi bilgilerine göre, ilköğretim alanında 16.654 kurumda, 411.702'si ücretsiz okutulan 683.192 öğrenciye eğitim sağlamaktadır. 2. kademe 298 erkek ve 604 kız okulunda, 43.702'si ücretsiz okutulan toplam 163.127 öğrenciye eğitim imkânı vermektedir. Buna ilave olarak yaklaşık 100.000 öğrenci mevcudu ile 698 meslek ve branş okulu vardır.

1970 yılında UNESCO'nun ve Dünya Bankası'nın finansal desteğinin etkisiyle -gerçi sadece genel öğretim kanununun yapısında kalmakla birlikte-devletçi ve laik eğitim tekrar canlanır. Bu eğilim, 1978 Anayasasında, 1985 ve 1990 sosyalist rejimin kanunlarında (Eğitim Hakkı Temel Kanunu-LODE) ve Genel Eğitim Öğretimin Düzenlenmesi Kanunu'nun-(LOGSE) görüşmeleri sırasında da gündeme geldi. Ancak LODE hakkındaki parlamento görüşmeleri sırasında ve sonrasında Madrid ve diğer bütün büyük şehirlerde söz konusu yasaya karşı büyük protestolar yapıldı. Mesela sadece Madrid'de Aralık

1983'te, Şubat 1984'te ve Kasım 1984'te 400.000, 700.000 ve 1.000.000 insan toplandı.

Merkez sağ hükümet (1996-2004) tarafından tam olarak değiştirilmeyen sosyalist politika, devlet eğitim-öğretimini, özel eğitim-öğretimin zararına olacak şekilde güçlendirmeye çalışır. Devlet sübvansiyonundan faydalanan "anlaşmalı-uzlaşmış okullar" diye adlandırılan özel kurumlar, resmi mezhepsel olmayan kuruluşlara yaklaşmaları için, özel karakterlerine, ahlaki ve dinî yönlerine etki yapılarak bağımsızlıklarının kısıtlandığını düşünüyorlar. Kendi açısından favorisi tek tip laik okullar olan sosyalist politika, özel okulları devlet eğitim-öğretim sisteminin bir düşmanı olarak görür. Bu politika, bu tip bir resmi eğitim-öğretimde eşitliği sağlayacağını ve anne-babalara çocuklarının eğitim hakkını garanti edebileceğini iddia ediyor. Böylece eğitim özgürlüğünün yerine sekülerize eden ve laik bir eşitlik geçiyor. Bu politikaya rağmen, devlet tarafından desteklenen (anlaşmalı) okullar toplam eğitim-öğretimin yaklaşık %30'unu oluşturuyor.

Resmi okullarda anne-babaların çocukları için, ahlaki ve dini kanaatine uygun bir eğitim sistemi seçme hakkı, bizzat tarafsızlık prensibi ilke bile olsa, eğitim-öğretimin genel temel hatları Katolik dinine karşı olduğu zaman kabul edilmez. Özet olarak, resmi okul sisteminin sekülerize eden, laik ve Hıristiyanlıktan oluşturulan bir eğitim sisteminin özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz.

2. Hukuki Çerçeve

2.1. Genel Hukuki Temeller

Genel hukuki temeller dendiğinde, özellikle din ve eğitim özgürlüğü ile kilise ve devlet arasındaki ilişkiler olmak üzere anayasanın birçok direktiflerini göz önüne almak anlaşılır.

1978'den beri geçerli olan Anayasanın 1. maddesinin 1. paragrafı "İspanya'nın sosyal ve demokratik bir hukuk devleti olduğunu ve devletin, hukuk sisteminin en üst değerlerinin özgürlük, eşitlik, adalet, siyasi çoğulculuk olduğunu kabul ettiğini" belirtir. O halde, "Kanunun genel isteğinin ifadesi

olduğu" (Anayasanın ibaresi) ve "Egemenliğin halka ait olduğu, devletin gücünü ondan aldığı" (Mad. 1, 2), sosyal ve demokratik özellikteki bir hukuk devleti söz konusudur. O halde Anayasa, -en azından prensipler alanında- tabii hukukun geleneksel yapısıyla uyuşmayan Rousseau'nun sözleşme teorisine dayanan deneyselliğinden ilham almıştır.¹

Bu şekildeki temel haklar, doğal hakları temel alan değil, aksine ancak içerik ve sınırları anayasa kanunları ile belirlenen yapısal haklar olabilir. Böylece birey ve örgütlerin, kanunla korunan kamu düzeni tarafından sınırlandırılan bir ideolojik, dinî ve eğitim özgürlükleri olabiliyor (Mad. 16,1). Kamu düzeni, kamu güvenliğinden daha kapsamlı bir kavram olsa bile, bundan hukuk kurumu için içerikli bir yönelim ortaya çıkmaz. 27. Madde ile tanınan eğitim hakkı o kadar tartışmalı idi ki, 1978 yılında anayasa düzenlemesi için yapılan toplantıda çeşitli politik güçler arasındaki uzlaşmanın zaman zaman kopmasına neden oldu. 27. Madde, herkesin eğitim hakkının olduğu beyanıyla başlar; aynı zamanda eğitim özgürlüğünü de deklare eder (14 yaşına kadar, 1990'da LOGSE ile yaş sınırı 16'ya kadar uzatıldı).

1978 yılının anayasa metninin altı iki değişik açıdan çizilir. 1. Sosyal hak olarak eğitim hakkı. Buna göre devlet (Mad. 27/4'e göre) zorunlu ve parasız eğitimi ücret şartı olmaksızın bir yükümlülük olarak yerine getirmek zorunda olduğunu garanti eder. Buna göre eğitim-öğretim camiasının tüm üyelerinin katılımıyla ders planlarını oluşturur (Mad. 27/5), eğitim-öğretimi denetler, aksayan yönlerin düzeltilmesi için direktifler verir ve direktiflerin yerine getirilmesini kontrol eder (Madde 27/8). 2. yapısal karakteri, eğitim politikası ile ilgili 2 model arasında, yani bir taraftan etik ve dinî yönetimli olanlar dâhil olmak üzere okullar kurup işletmeye tam özgürlük veren, diğer taraftan devletin kendi yönettiği okul modelleri arasında malum gerilime sebep olan eğitim-öğretim özgürlüğü. Anayasa taslağı toplantısında ilk model sağcılar, ikinci model, nihayet özel okullarla bir eşitliğe ulaşmak için, bir tek tip resmi laik okul her halükârda kendi ideallerine uygun düşen, artık değişime uğramış solcular tarafından desteklendi. Okul kurma hakkı, tabii ve hukuki kişilerin anayasa

¹ Cf. M. Ayuso: El ágora y la pirámide. Una visión problemática de la Constitución española Madrid 2000.

prensipleri ile (Madde 27/6) uyum içerisinde sağlanır. Anne-babalar, Madde 27/3'e göre çocuklarının, kendilerinin etnik ve dinî kanaatlerine uygun bir eğitim almaları hakkına sahiptir. Ayrıca devletin anayasasının belirlediği şartları yerine getiren okulları desteklemesini sağlayan yapısal bir garanti de vardır (Mad. 27/9).

Bundan başka, anayasada etnik ve dinî değerlere göre davranma hakkı, özel okullara açık bir şekilde sağlanmadığını, ama hem 1980 Merkez Partiler Temel Kanunu (LOECE), hem de 1985 Sosyalist LODE'nin (Eğitim Hakkı Temel Kanunları) bunu belirgin bir şekilde tespit ettiğini de vurgulamak gerekir. Anayasa metni -görüşlerin özgürce açıklanması çerçevesinde- kendine özgü bir karakteri olan özel okullar ile belli yorum ve uyumluluk problemlerini beraberinde getiren yüksek öğrenim özgürlüğünü de kabul eder. Benzer problemler, kamu kaynakları ile desteklenen özel okulların eğitim cemiyetleri aracılığı ile (Anne-baba, öğretmen ve öğrenciler) kontrol ve idare edilmesi alanında da ortaya çıkar (Mad. 27/7).²

16. maddenin 3. paragrafı, devletin bir dininin olmaması gerektiğini belirler. Bu bir mezhepsel devlete uyumlu bir ifade olarak yorumlanabilir. Çünkü Katolik kilise, öğretiminde hiçbir zaman bir "devlet kilisesi" modelinden yana olmamıştır. Ama gerçekte, devletin her türlü mezhepten bağımsız laik karakterinin beyanı söz konusudur. Madde şöyle devam eder: "*Devlet İspanyol toplumunun dini inanç ve kanaatlerini dikkate almalıdır ve Katolik kilise ve diğer dini mezheplerle işbirliği yapacaktır*". İşbirliği, 3 Ocak 1979'da Vatikan ile yapılan ve hukuki meseleler, eğitim-öğretim, kültürel hususlar, ekonomik problemler ve orduda din hizmeti ile ilgili olmak üzere dört alanı içeren Konkordat sözleşmesinde ifade edilir. Ayrıca 10 Kasım 1992'de üç dâhili kanun aracılığıyla Evangelist, İslam ve Yahudi azınlık gruplarıyla, onlara eğitim-öğretimin bütün düzeylerinde eğitim kurumları açmak ve işletmek hakkı tanıyan anlaşmalar da imzalandı (Mad. 10/6).

² Karşılaştırmamız: A. Fernández-Miranda: De la Libertad de enseñanza al derecho a la educación, Madrid 1988.

2.2. Katolik Okulların Hukuki Temelleri

Anayasa'nın 27/3 ve 27/6 fıkraları, daha önce de belirtildiği gibi anne-babaların, çocuklarının kendi etnik ve dinî kanaatlerine uygun bir eğitim hakkını ve okullar kurma hakkını içerir. Bunun dışında Konkordat, eğitim-öğretim ve kültürel hususlarla ilgili olarak, kilisenin yüksek öğretim dâhil tüm düzeylerde eğitim kurumları açma hakkını ihtiva eder (Madde IX, X, XI). 5 Temmuz 1980 din özgürlüğü hakkındaki Temel Kanun (LOLR; Merkez Partiler) din özgürlüğünün bir ifadesi olarak, anne-babaların, çocuklarının kendi etnik ve dini kanaatlerine uygun eğitim almaları hakkını (Mad. 2/1.c) belirler.

Fakat anayasasının 27. maddesinin 3. paragrafındaki "Yapısal Prensiplere Saygı"ya yapılan işaret ve 27. maddenin 2. paragrafındaki eğitimin hedefinin, birlikte yaşamının demokratik prensiplere, haklara ve temel özgürlüklere saygı içinde, insani kişiliğin bütün olarak geliştirilmesi olması gerektiğini bildiren metin, Katolik okulu ilgilendiren birçok soruya yol açıyor.

Önce "Katolik Okul" denilince, Katolik Kilise Hukukuna uygun bir teknik terim söz konusu olduğuna işaret etmek gerekir. Katolik okullar, Katolik kilisenin eğitici misyonunun gerçekleştiği ve bununla ilgili özelliğini kilisenin tanıdığı kurumlardır. Yalnızca devlet okullarını kamusal karakterli olarak görmenin sebebi, sosyalistler tarafından devam ettirilen liberal eğitim temelinde yatar. Gerçekte kilise eğitim kurumları da, kilisenin önemli görevlerinden birinden, yani tebliğ hizmetinden kaynaklanan faaliyetler yaptığı için, özünde kamusaldır. 1953 Konkordato'nun kilisenin her düzeyde kamu okulları açma ve yönetme hakkını tanıması şeklindeki İspanyol hukukunun genel yorumu buna uyar (Mad. 31). Ayrıca Katolik okulda "Eğitim-öğretim Katolik öğretimin prensiplerine dayanmalıdır" ve "Öğretmenler dindarlıkları ve dürüst yaşamaları ile kendilerini göstermelidirler" (Katolik Kilise Hukuku, CIC 803).

İspanya'da eğitim-öğretimin günümüzdeki durumunda, bir taraftan Katolik okullar kamusal karakterden yoksun bırakılıyor, diğer taraftan, mesela öğretim özgürlüğü ve okul danışma kurullarını ilgilendiren konularda, bütün okullar için geçerli olan demokratik ve yapısal prensiplere uymak zorunda kalıyorlar. Buradan, her ne kadar bir çok orta yol (uzlaşma) ve pragmatik çözümler, Katolik eğitim-öğretim realitesini eğitim özgürlüğüne yaklaştırmaya

çalışıyorsa da Katolik okulun anayasaya aykırı olduğu ortaya çıkıyor. Gerçi hala kamu desteğinden vazgeçmek suretiyle eğitim faaliyetinin bağımsızlığını sağlama imkânı vardır, -belli dini kurumlar bunu yaptılar- fakat bu durumda da bütün ailelerin ödeyemeyeceği okul ücretlerinin ödenmesi gibi bazı sonuçların ortaya çıkacağı kabul edilmelidir. Bu da yine kilisenin genel eğitim-öğretim yükümlülüğüne karşıdır.

Anayasa'nın 27. maddesinin 4. paragrafının ilkökul öğreniminin zorunlu ve ücretsiz olduğunu belirlemesine ve 27. maddenin 9. paragrafının, devletin kanun tarafından istenen şartları yerine getiren okulları desteklediğini açıklamasına rağmen, Anayasa Mahkemesi bununla ilgili olarak, resmi sistem içinde bulunmaksızın, özel okulların devlet sübvansiyonu talep etmeleri için doğrudan hukuki haklarının olmadığını açıkladı.³

A. Yüksek öğrenim dışındaki alanda Katolik eğitiminin iki çeşidini görüyoruz:

A.1. Özel okullar: Bu okullar “özel bir karaktere”, yani ahlakî veya dinî bir yönelime sahip olabilirler, ama buna mecbur değildirler. (Mad. 22/1, Sosyalist LODE); 19 Haziran 1980 merkez partilerin LOECE Kanunu da bunu güçlendirdi (Mad. 34) ve Anayasa Mahkemesi bunu 13 Şubat 1981 tarihli kararında anayasaya uygun olarak açıklamıştı. Aynı mahkeme, 27 Haziran 1985'teki kararında (LODE ile ilgili) özel okulların kendilerine özgü karakterinin bulunmasının anayasaya uygunluğunu onayladı. Anayasa Mahkemesi, “özel karakter”in, özel eğitim kurumları açma hakkının bir ifadesi, yani din özgürlüğü olduğu kanaatine vardı. Bu özel karakter, var ise, eğitim camiasının günümüzdeki ya da potansiyel bütün üyelerinde görülebilir olması anlamında kamusal olmak durumundadır.⁴ Özel Eğitim Kurumları sevk ve idarede tamamıyla özerkler (Mad. 25 ve 26 LODE), ama esas olarak devlet yardımı almıyorlar.

A.2. Sübvansiyon edilen (anlaşmalı) Özel Okullar: Bu okullar devlet yardımından faydalanır ve “özel bir karakter”e de sahip olabilirler. Bütün

³ 27 Haziran ve 10 Temmuz 1985 tamimleri.

⁴ Karşılaştırmız: J. Ortiz: La libertad de enseñanza, Málaga 1980.

bunlar, LODE'nin eğitim kurumlarını iki değişikene göre sınıflandığını gösteriyor: Hukuki temsilci ve finanse etme.⁵ LODE, belirli kontroller ve bir idare metodu öngörür (Mad. 54,1): Kamu kaynaklarıyla finanse edilen özel okulların kontrol ve yönetimine okul birliği üyelerinin katılımını öngören Anayasanın 27. maddesinin 7. paragrafının yürürlüğü (tam ya da kısmi) devlet finansmanından kaynaklanır. Okul danışma kurulunda okul sahibi, öğretmenler, öğrencilerin anne-babaları, yönetim personeli ve öğrenciler bizzat temsil edilir ve bu kurulda okul müdürünün belirlenmesi, öğretmenlerin göreve başlama ve görevden uzaklaştırılması gibi hususlarda müfettişin çok önemli yetkileri vardır. (Mad. 57. LODE). Eğer her iki zikredilen problemde okul sahibi ile müfettiş arasında anlaşma sağlanamazsa, yönetim okulun ihtiyaçlarını karşılamak için geçici tedbirler alabilir. Fakat kanun okul sahibi ile müfettişin yetkileri paylaşmasından kaynaklanan bütün problemleri çözemez. Anayasa Mahkemesi, kurumu yönetme (Mad. 21,1 LODE) ve eğitim kurumları açma hakkının, eğitim özgürlüğünün bir ifadesi olduğunu açıkladı.

Öyleyse, sübvansiyon edilen (“anlaşmalı”) özel okullar için okul sahipleri ve okul birliğinin hakkını yeterli olarak dikkate alacak hukukî bir düzenlemenin yapılması zorunludur.⁶ Anayasa Mahkemesi Yargısı (27 Haziran 1985 kararı), bir özel durumda, eğer, “özel karakter” buna bağlıysa, kararların okul sahibine uygun olması gerektiği yorumuna izin veriyor, fakat burada ne uyuşmazlık ne de Anayasa Mahkemesi'nin kararları var.

Devlet sübvansiyonundan faydalanmanın şartları LODE tarafından belirlendi. Özel okul, resmi okul yönetimiyle bir anlaşma (“concert”) imzalamalıdır. Fakat kimin böyle bir anlaşmaya sahip olabileceği ile ilgili belirli tercih kıstasları vardır. Mesela en düşük okul standardı için temel şart; özellikle sosyal ve ekonomik olarak alt sınıftaki öğrencileri alan ve pedagojik açıdan yenilikçi olan; özellikle bunun da ötesinde işbirliği içinde organize olmuş kuruluşlar desteklenmelidir.

⁵ Karşılaştırmız: P. Lorenzo: Libertad religiosa y enseñanza en la Constitución. Centro de Estudios Policos y Constitucionales, Madrid 2001.

⁶ Karşılaştırmız: I. Martin: La Libertad de enseñanza en la jurisprudencia del Tribunal constitucional español. Aouoria de Derecho eclesiástico del Estado'da, 1986.

Her halükarda, “anlaşmalı” kurumlar zorunlu eğitim alanına dâhil olmalı ve eğitimin ücretsiz olmasını temin etmelidirler (Mad. 47,1 LODE). Bununla birlikte kanun, zorunlu olmayan eğitim merkezlerini sübvansede etmeyi yasaklamaz ve Anayasa Mahkemesi bu imkânı onaylamıştır. Kanun, anlaşmanın imzalanmasından sonra 5 yıllık bir dönem için masraf özgürlüğünün geçici bir istisnasına, yani okul ücretlerinin kısmen finanse edilmesine imkân sağlar. LODE'nin ilanından sonra imzalanan anlaşmalar, okul danışma kuruluşunun oluşturulmasını, öğretmenlerin işe alınmasını ve müdür atamasını da düzenlemelidir.

Belirli özel (“anlaşmalı”) okulların kamu kaynaklarından sübvansede edilmesinin başka bir sonucu da öğrenci alımına ilişkin bir düzenlemenin yürürlüğe konmasıdır. Sübvansede edilmeyen özel okullar öğrenci seçiminde tamamen serbesttirler. Buna karşılık “anlaşmalı” okullar yeterli yer olmaması durumunda, ailenin ekonomik durumu, ikametgâhın yakınlığı, okulda halen okuyan kardeşlerin sayısı gibi hususlarda resmi okullarla aynı öğrenci alım kısıtlarına uymalıdır (Mad. 20, 2 ve 53 LODE). Anayasa mahkemesi, anlaşmalı okullarda bu kısıtlar şartının anayasaya uygun olduğunu açıkladı (27 Haziran 1985 Kanunu). 377/1993 kararı ve 1 Nisan 1993 tarihli bakanlık düzenlenmesi, ikametgâha yakınlık ve okula devam eden kardeş sayısı kısıtlarını ailenin ekonomik kapasitesi kriteri aleyhine öne çıkardı ve bu düzenlemeler, engelli öğrencilerle ilgili ek kriteri de vurguladı.

B) Yüksek öğrenim alanında Katolik kuruluşların resmi olarak tanınan iki çeşidi vardır:

B.1. Yönelimi Katolik olan (Yüksek öğrenim dışındaki kuruluşlardaki “özel karakter” anlamında) fakat Katolik Kilise Hukuku anlamında kiliseye uygun (CIC 816) ve Katolik (CIC 808) olmayan ve kilise tarafından böyle tanınmış özel üniversiteler: Bunlar sahibinin kilise olmadığı ve resmi olmayan üniversiteler kurmaya İspanya'da ilk kez imkân sağlayan üniversitelerdir. Bu üniversiteler 25 Ağustos 1983 tarihli üniversite reformu (LRU) ile ilgili sosyalist kanunu tamamlayan 12 Nisan 1991 tarih ve 557 sayılı karardan beri mevcuttur.

B.2. İspanya ve Vatikan arasında 5 Nisan 1962'de imzalanan anlaşma ile belirlenen statüden faydalanan kiliseye bağlı ve Katolik üniversiteler. Bu anlaşma eğitim ve kültürel hususlar hakkındaki 3 Ocak 1979 tarihli Konkordato sözleşmesiyle (Mad. X.2 ve XVII.2) uzatılmıştır.

2.3. Din Dersinin Hukuki Temelleri

Kilise ve eğitim ilişkisi Katolik okul ile sınırlı değildir. Bu ilişki devlet okullarındaki din dersini de kapsar. Anayasanın 27. maddesinin 3. paragrafı, anne-babaların, çocuklarının kendi etnik ve dini kanaatlerine uygun eğitim alma haklarını kabul eder. Bu hak, çocukların aldığı eğitimin resmi veya özel olmasına bağlı değildir. LOLR'nin 2. maddesinin 3. paragrafı “*resmi eğitim kurumlarında dinî eğitime imkân sağlamak için*” devletin gerekli tedbirleri alacağını belirtir.

Eğitim-öğretim ve kültürel hususlar hakkındaki 3 Ocak 1979 Konkordatosu, bu açıdan oldukça açıktır, ama buna tam olarak uyulmamıştır.⁷ Yani I. madde resmi okullardaki din dersinin “*Hıristiyan Etik'in değerlerine saygılı olması gerektiğini*” belirtir. II. madde de -üniversiteler hariç- eğitim-öğretimin tüm düzeylerinde, ders planlarının “*bütün eğitim kurumlarında Katolik din dersini, diğer temel branşlara uygun şartlarla içermesi gerektiğini*” ifade eder. Gerçi Katolik din branşında öğrenim görmek, zorunlu olmamalıdır, fakat herkese hak olarak verilmelidir. III. Madde bu branşın “*başpiskoposluk yönetimince önerilen kişiler çevresinden, eğitim müdürlüğüne yıllık olarak belirleneceğini*” beyan eder. Bu madde, diğer branş öğretmenlerinin Katolik din dersi vermekle yükümlü kılınmayacağını ve Katolik din dersi öğretmenlerinin -diğer öğretmelerle aynı haklara sahip olarak- kuruluşun organlarının üyesi olmaları gerektiğini de vurgular.

Katolik din dersinin öğretim programları ve ders kitapları kilise hiyerarşisi tarafından hazırlanır (Mad. VI). Devlet tarafından finanse edilen öğretmenlere dâhil olmayan Katolik din dersi öğretmenlerinin ödemesi okul yönetimi ile Piskoposluk Konferansı arasındaki bir sözleşme ile halledilmesi

⁷ Karşılaştırmamız: A. Martínez Blanco: La enseñanza de la religión en los centros docentes a la luz de Constitución de los Acuerdos con la Santa Sede. Murcia 1993.

gerekir (Mad. VII). Resmi üniversitelerle ilgili olarak Kilise -kuruluşların sorumlularının izni ile- öğrenciler için diğer faaliyetler gibi gönüllülük temelinde kurslar düzenleyebilmelidirler (Mad. V).

Prensipte Konkordato Sözleşmesi oldukça açıktır, ama hemen hemen bütün hususlar, yönetim ve kilisenin karşı karşıya geldiği uzun ve sert tartışmaların ve idare hukuku ile ilgili şikâyetlerin konusu oldu. Din dersi ile ilgili alternatifler, bu ders için not verme şekilleri ve Katolik din dersi öğretmenlerinin ücretlerinin ödenmesi gibi hususlar en fazla tartışılan konular arasında yer almaktadır.

Katolik din dersi branşının alternatifleri ile ilgili olarak, 1990 yılındaki LOGSE'nin yayınlanmasına kadar, LODE'nin yapmış olduğu idari düzenlemeler, din dersine katılmayan bu öğrencilerin etik veya ahlak kursu almak zorunda olduğunu öngörüyor. Gerek Katolik din dersi ve Ahlak, gerekse de Etik ve Ahlak branşında not vermenin, diğer temel branşlardaki uygulamalara uygun olması gerekmektedir.

Din dersi alanında LOGSE'nin kararları, sosyalist hükümetin kiliseye ve Katoliklere karşı bir tehdidine işaret ediyordu ve din dersinin konumu üzerine ciddi bir çatışmaya neden oldu. Ana hatlarıyla hala yürürlükte olan yeni model (uyuşmazlık mahkemesince geçersiz olarak açıklanan düzenlemelerin baş döndürücü bir hızla peş peşe gelmesinden sonra) özünde, din dersinden onu diğer temel branşlarla aynı seviyeye getiren pozisyonun geri alınmasına dayanıyordu. Bu durum, bu derste de not verildiği gerçeğini görmeden, belirli ödüllü yarışmalarda (mesela belli burslar) dikkate alınmaması gerektiğini de içeriyordu. Diğer taraftan öğrenciler bir öğretmen yönetiminde din dersine alternatif olmak üzere başka branşları -bu faaliyete not verilmeksizin- alabiliyorlar. Din dersi için gerçek bir alternatif branşın bulunmaması, ona isteğe bağlı karakteri veriyor, ancak onu asıl branşların ve eğitim sisteminin dışına itiyor.⁸ İleri okulların ikinci kademe II. basamağı için ilgili yönetim, bütün öğrenciler için (din dersi okuyanlar için de) "Ahlaki Hayat ve Etik Yansıma" konulu bir kurs organize edebilir.

⁸ Karşılaştırmız: A. Bernardez: Un año de Dercho eclesiástico, con especial atención a la LOGSE, Información sobre 1990. La misión docente la iglesia'da, Salamoune 1992.

Günümüzde 16 Aralık 1994 tarih ve 2438 sayılı kararname, uyuşmazlık mahkemesinin önceki ve sonraki birçok kararından sonra, eğitim kuruluşlarındaki din dersi meselesini düzenliyor. Din dersine not verme, ilk ve ikinci kademe alanında, diğer branşlarındaki ile aynı şekilde gerçekleşir. Mesela Abitur'da not verilir, ama bu not, ne üniversiteye girişte hesaba katılan not ortalamasına etki eder, ne de okul yönetiminin ödüllü yarışmalarında (mesela burslarda) dikkate alınır. Din dersine girmeyen öğrenciler için kurumlar tamamlayıcı branşlar, yani en az din dersinin haftalık ders saati kadar bir branş (Haftada 1.5 saat) organize etmek zorundadırlar. Bu branşlar ilgili okul yönetimi tarafından önerilmek ve tarihi ve aktüel boyutu içinde, edebiyat, sanat ve müzikle ilgili canlandırmalarda, sosyal ve kültürel hayatın belirli açıları hakkında bilgiler vermeli ve (bunlara karşı) pozitif bir tutum göstermelidir. Bu branşlar temel branşların öğretim içeriklerine uymamalıdır.

Farklı dinlerin (mezheplerin) edebiyat, sanat ve müzik ile ilgili ifadeleri (özellikleri) ile uğraşan branşlar, bu dinlerin felsefi ve kültürel tasarımları ile bağlantılar kurmak amacıyla, üç öğretim yılı (ikisi üst kademe, birisi Abitur döneminde) sunulabilir. Bütün bu branşlar ne notlarla değerlendirilir, ne de karnelerde yer alır.

Çatışma 1980'den beri sürmektedir ve bir uzlaşma olmamıştır. Eğitimle ilgili hususlar eğitim konseyi, Eğitim Bakanlığının rehberlik yapan organı, 1999-2000 *Eğitim-Öğretim Raporu*'nda, etik dersinin entelektüel eğitimin bir ögesi olması gerektiğini vurguladı.

Dinî azınlıklarla (Evangelist, İslamî ve Yahudi) yapılan anlaşmaları kabul eden 10 Kasım 1992 kanunları, bu dersin, "özel karakterlerine" (Mad. 10) aykırı olmaması kaydıyla, kamusal ve "anlaşmalı" eğitim kurumlarında da öngörüyor. Buna göre öğretmenler dini cemaat tarafından belirlenir, öğretim planları ve ders kitapları dini cemaat tarafından hazırlanır, okullar dini cemaatlere din dersi için gereken fiziki imkânları sağlarlar.

Kilise yönetimi, din dersi öğretmenlerini kendisinin ataması için ilgili yönetime öneride bulunur (devlet okullarındaki gibi).

İspanya Piskopos Konferansı 13 Aralık 1995'te Katolik Din Dersi öğretmenlerinin öğretimi için kilise içi bir düzenleme kabul etti. Bu öğretim, öğretmenin ders vereceği okul çeşidi ne kadar yüksekse, o kadar kapsamlıdır.

İspanya Piskopos Konferansı 27 Nisan 2001 tarihli bir belgesinde bir kez daha, din dersi öğretmenlerinin iki açıdan kiliseye bağlı olduğuna işaret etti: Birisi kilise diploması aracılığıyla Katolik din dersi verme yetkisi (zikredilen akademik şartları ve *missio canonica* ile verilen Katolik kimliği kapsayan diploma, Karşılaşt.: Can. 209, 804, 805 CIC), diğeri Kilisenin devlet okullarındaki din dersi öğretmenlerini atama hakkı. Fakat kilise, yapısal temel hakları öne sürüp *Missio Canonica*'yı geri alamayacağını ve takiben özel hayatları kilise hukuku ve Katolik ahlakın gerekleriyle uymayan öğretmenlerin (mesela boşanmış bir kişiyle medeni nikâh durumunda) işlerine son veremeyeceklerini iddia eden medya kampanyası ile karşı karşıya kaldı.

Katolik Din dersi öğretmenleri başka branşların öğretmeni olabilirler (Devlet okulunda devlet öğretmeni kadrosunda olmaları gibi). Ama buna mecbur değildiler. Papazlıklarda veya diğer dinî merkezlerdeki dinî eğitim devlet hukuku ile düzenlenmez, kilise içi bir husus olarak görülür.

Konkordato, din dersinin finansmanı meselesinin devlet ve kilise otoriteleri arasında daha sonraki bir sözleşmeyle düzenlenmesi gerektiğini öngörüyordu (Mad. VII). Bu metnin hep resmi okullarda din dersinin tamamen devlet tarafından finanse edilmesi anlamında yorumlandığını açıklayıcı olarak ilave etmek gerekir.

Devlet-kilise ilişkisi ile ilgili meselelerden, din dersi öğretmenlerinin ücretlerinin ödenmesi en polemikli şekilde tartışıldı. Hukukî statü ve din dersi öğretmenlerinin ücretlerini ilgilendiren bir düzenlemenin eksikliği, hem idareye karşı sık sık mahkemeye giden öğretmenler, hem de kilise açısından bir dizi sıkıntıya yol açtı.

20 Mayıs 1993 anlaşması, devlet kadrosunda olmayan öğretmenlerin ücretlerinin nihai olarak, beş yıllık bir geçiş döneminde (1994–1998) kademeli bir dengelemeden sonra, süreli çalışan öğretmenlerinki ile aynı olmasını öngörüyordu. Bu düzenleme 26 Nisan 1999'da, yani Partido Popular'ın Merkez Sağ Kabinesi'nin iktidarı esnasında yürürlükten kaldırıldı. Şimdi yürürlükte olan yeni düzenleme, devletin resmi anaokullarında ilk ve devamındaki okullarda Katolik Din Dersinin devlet tarafından finanse edileceğini ve aynı

zamanda ücretlerin süreli çalışan öğretmenlerinkine uygun olmasını onaylar. Düzenleme ilk defa din dersi öğretmenleri ile okul idaresi ilişkisini açıkça ortaya koyar. Burada (her bir öğretim yılı) süreli bir çalışma sözleşmesi söz konusudur.

3. Kilise Eğitimi

3.1 Giriş ve Genel Bakış

3.1.1 Kilisenin Eğitim Alanındaki Görevi

19. ve 20. Yüzyıllarda, eğitim özgürlüğü alanında kilise ile devlet arasındaki zıtlık, liberal devletin, kilise ile devletin ayrılması ile sınırlı olmayan, aksine kilise ile toplumun da ayrılmasına çalışan biri sekülerizasyonun temsilcisi olarak kendini gösterdiği bir başka bağlamda da görülüyor. Burada, aileler ne kadar az kilise yönelimli ise, din dersi o kadar önemlidir.⁹

Kilise öğretisi, kendi doğüstü görevi ile bağlantılı olarak bir eğitim hakkının olduğunu vurguluyordu. Ayrıca kendisini, tabii hukukun koruyucusu olarak görüyor. Onun misyonunun, keyfî ya da egoist bir opsiyonun hizmetinde olan yalnızca “özel” bir hukuk değil, bunun tam tersi olarak, özel ve kamusal arasındaki ayrımın çözüldüğü, asıl amacı kamu yararı olan bir “kamusal” hukuk olduğunu iddia ediyor. Ona göre kamu yararı, insanı mükemmelleştirmek için, insana göre genel olan her şeye yönelir. Kiliseye göre, onun eğitici misyonunun tanınması, yanlış/yanılgıyı öğretme ihtimali, hiçbir gerçek hukuk tarafından korunamayacak olan bir imkân ile rekabet eden subjektif bir hukuk ile sınırlandırılmış olarak kalamaz. Bu eğitim özgürlüğünün geleneksel anlamıdır, yani kilisenin tebliğ görevini yerine getirme ve “tahrip etme özgürlüğü”nü (din ve kült özgürlüğünü de) reddetme özgürlüğüdür.¹⁰

II. Vatikan Konsili ile Kilise öğretisine getirilen yeni yönelim, eğitim özgürlüğünün yorumunu gözle görülür şekilde değiştirdi. Şimdi kilise, din özgürlüğünü ve kült özgürlüğünü, hem bireysel hem de kolektif düzlemde içeren sivil özgürlük olarak görüyor.

⁹ Karşılaştırmız: E. Cantero: Educación y enseñanza estatismo o libertad, Madrid 1979.

¹⁰ Karşılaştırmız: J. Ma Sánchez: Política y religión en la crisis de la modernidad. Madrid 2000.

Eğitim özgürlüğü, kendisini özel seçme imkânlarının bir garantörü olarak gören bir tarafsız devlette, bu devlet, ya demokratik çoğunluğun isteği ile ya da -kavramı açık bir şekilde kullanmaksızın- “düzen”in gerekleri ile gerekçelendiren kontrol yetkilerini herhangi bir anayasa temeli olmaksızın gasp etse de, kendini başka türlü ortaya koyuyor¹¹

3.1.2 Faaliyetler ve Kurumlar

İspanya’da kilise her düzeyde eğitim kurumları işletiyor. Üniversite dışındaki alanda işleticiler, İspanya’da eğitim-öğretimde Faal Ruhaneler (Din Adamları) Birliği’nde (*FERE*) bir araya gelmiş olan dini tarikatlardır. *FERE*, kendine özgü hukuki kişiliğiyle, tarikat okullarının (Schulorden) üst düzey mensuplarından ve kendilerini İspanya’da eğitime adanmış apostolik cemaatlerden (şu an 350 tane) oluşan bir organizasyondur. Devlet tarafından tanınan bir dini birlik olan *FERE* sivil hukuk anlamında da hukuki kişiliğe sahiptir. İspanya eğitim-öğretimindeki büyük ağırlığından dolayı ekonomik yönden de önemlidir. 1962’den beri “Office International de l’Enseignement Catholique”ye (*Uluslar arası Katolik Eğitim Öğretim Merkezi*) dâhildir.

İspanya’da üniversite alanında bilânço şöyle görünüyor: (CIC 816 anlamında) Madrid’deki Comillas Papalık Üniversitesi ve Salamanca’daki Papalık Üniversitesi olmak üzere 2 Kilise Üniversitesi ve bunlara ilave olarak (CIC 808 anlamında) Deusto Üniversitesi, San Antonio von Murcia Katolik Üniversitesi, Valencia Katolik Üniversitesi olmak üzere 5 Katolik Üniversitesi bulunmaktadır. Bu üniversitelerin dışında Barselona’daki Ramon Llull Üniversitesi, Madrid’teki Francisco de Vitoria Üniversitesi, Madrid’deki San Pablo Üniversitesi, Barselona’daki Abat Oliba Üniversitesi ve Valencia’daki Kardinal Herrera Üniversitesinin de dâhil olduğu Katolik eğilimli 5 üniversite daha vardır. Bu üniversiteler içinde özellikle daha eski olanların fevkalade bir saygınlığı vardır.

¹¹ Karşılaştığımız: D. Castellana: Dritto, dritto naturale e ordemento giuridicio, Padua 2001.

3.2 Katolik Okullar

3.2.1 Bilânço

Tablo 1: 1999-2000 ders yılında öğrencilerin çeşitli okul tiplerine dağılımı¹²

Eğitim düzeyi	Devlet kuruluşları	Sübvansane edilen özel kuruluşlar	Sübvansane edilmeyen özel kuruluşlar
Anaokulları (6 yaşa kadar)	% 64,1	12,6	23,2
İlkokul alanı (6-12 yaş arası)	%66,2	30,0	3,8
İlkokul devamındaki (ilkokuldan sonraki, ilkokulu takip eden) zorunlu okullar 1. kademe (12-14 yaş arası)	%64,5	31,6	3,9
İlkokul devamındaki zorunlu okullar 2. kademe (14-16 yaş arası)	%67,1	29,0	3,9
Kolej basamağı (Eski öğretim planı) ¹³	%63,4	3,2	33,4
Kolej basamağı (Yeni öğretim planı) ¹⁴	%83,0	9,0	7,1

¹² La cifras de la educación en España, 2002 Baskısı, İspanya Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı Yayını.

¹³ Kullanımı 2001-2002 Akademik yılında sona eren, (ancak 2003 yılında değişimi (dönüşümü) yapılan mesleki eğitim hariç) 1970 Genel Eğitim Kanunu.

¹⁴ 1990 Ders Kanunu –LOGSE.

Tablo 2: Katolik okullar ve öğretmenleri (FERE'nin 2002 yılı verileri)¹⁵

	FERE ile bağlantılı (ortak) okullar
Tamamen özel okullar	10
Sübvansede edilen (anlamalı özel okullar)	1.872
Bir dini tarikata ait öğretmenler	8.610
Bir dini tarikata ait olmayan öğretmenler	50.052

Tablo 3: Katolik okullardaki öğrenci sayısı

Eğitim düzeyi	FERE ile bağlantılı okullardaki öğrencilerin sayıları
Anaokulları	160.720
İlkokullar	417.551
İlkokul sonrası okullar	339.306
Abitür (Kolej basamağı)	78.454
Diğerleri (Meslek ve Branş okulları)	39.070
Toplam	1.035.101

3.3.2 Pedagojik Teori ve Pratik

II. Vatikan'dan bu yana ve yakın geçmişe kadar mezhepsel eğitim kuruluşları, kendilerine kilise öğretisi ve hukukunu bahşeden apostolik rolü oynamadılar. Bir taraftan din dersinin önemini bilincine varılamamıştı; diğer taraftan çok sıklıkla din dersinin içeriği resmi öğretim planına uymuyor ve kilise öğretisine aykırı oluyordu. Bu sapmalar birçok eğitim kuruluşunun Katolik karakterine zarar verdi ve hatta bizzat mezhepsel eğitim kuruluşlarında Katolik bilincin deforme olmasından kaçınmak için, tamamen mezhepsiz bir eğitimle yetinmenin daha mı iyi olacağı sorusu sorulmuş bile olabilir.

15 yıldır belli bir tepki gözleniyor, ama burada, yapılan hatanın etki alanının ve krizin boyutunun tam bilincine varılamadığı için, entelektüel olarak

¹⁵ www.fere.es

zayıf ve tam tutarlı olmayan bir yolun izlenmesi söz konusudur. Bu düzeltme çalışmalarının sonuçları henüz görülebilir durumda değildir.

Her halükarda progressiv (ilerici) denen kilise akımları kaybolmadı ve hala birçok mezhepsel ve mezhepler harici forumlar bunların hizmetindedir. Düzeltme din dersi öğretmenlerine ve mezhep okullarının genel öğretmenlerine kadar yayılıyor, fakat yukarıda çizilen sınırlarda; piskoposlar din dersi öğretmenleri açısından gerekli tedbirleri almakta geç kaldılar.¹⁶ 3 Ocak 1979'daki eğitim-öğretimle ilgili Konkordato sözleşmesinin hükümlerine uygun olarak, ana branşlarla aynı konumda olan -gerçi isteğe bağlı- bir branş olarak, Katolik Din Öğretimi branşının tanınması tam olarak sağlanmadı (Krş. Bölüm 2, 3).

Anne-babaların mezhep okullarının yönetiminde etkili olma hakkı, hukuki açıdan bakıldığında iki alternatifte işaret ediyor: "Anlaşmalı" denen okullar söz konusu ise, anne-babaların (yönetime) katılım imkânı kapsamlıdır ve mezhepsel işleticinin hukukuna, bizzat okulun mezhepsel karakterine zararlı olabilir¹⁷, buna karşılık bir özel okul söz konusuysa, burada etki pratikte neredeyse sıfırdır. İspanyol ailelerinin çoğunlukla inançlarının çok güçlü olmadığı gerçeği göz önüne alınınca, özel okullarda anne-babaların güçlenmiş bir etkisinin özelde bu okulların genelde toplumun yeniden gerçek bir dini canlanmasına katkı yapacağı iddia etmek zordur.

3.3 Din Dersi

3.3.1 Bilanço

Mayıs 1998'de İspanyol Piskopos Konferansı'nın yaptırdığı araştırmaya göre Katolik Din dersi öğretmenlerinin %58'i ruhbandan olmayanlar, %34'ü dünyevi ruhban sınıfından veya tarikat mensubu (ruhban)dur. Bu öğretmenlerin az %2.5'u da eski rahip veya tarikat mensubudur.

¹⁶ Karşılaştırmız: Bölüm 2.3.A.

¹⁷ Karşılaştırmız: Bölüm 2.1.B ve 2.2

Tablo 4: Din dersine katılan öğrencilerin oranı (Sayılar 1999-2000 (öğretim) yılı ile ilgilidir)¹⁸.

Din Dersi	İlkokul Alanı			Zorunlu İlkokul Sonrası Okullar			Kolej Basamağı		
	Bütün Kuruluşlar	Resmi Okullar	Özel Okullar	Bütün Kuruluşlar	Resmi Okullar	Özel Okullar	Bütün Kuruluşlar	Resmi Okullar	Özel Okullar
Katolik	% 83,1	80,87	89,70	64,40	53,58	53,58	47,36	43,16	77,44
Evangelist	0,22	0,27	0,12	0,06	0,06	0,06	0,03	0,04	0,01
İslami	0,12	0,15	0,04	0,03	0,04	0,02	0,00	0,00	0,00
Yahudi	0,01	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Alternatif branşlar	15,85	18,70	10,12	35,50	46,32	14,07	52,57	56,80	22,55

Eğitim kurumlarında Katolik Din Dersi son yıllarda nicel (sayısal) olarak geriye gitmektedir. 1996-97'de öğrencilerin %80,44'ü Katolik Din Dersi okuyorken %19,56'sı okumuyordu. 1999-2000'de bu durum şöyle görünüyordu: %78,17-%21,83; 2001-2002: %76,01-%23,90 (Kaynak= İspanya Piskopos Konferansı).

Katolik işletmeciliğindeki özel okullarda (2001-2002: %99,10) mezhepsel olmayan okullardan (2001-2002: %77,51) ve devlet okullarından (2001-2002: %69,21) daha çok öğrenci Katolik Din Dersi okuyordu. Din dersi daha alt seviyelerde daha çok okunuyor: (2001-2002, ilkökul alanında %87,89; ilkökul sonrasında okullarda 1. kademe %71,23; 2. kademe %63,05; Abitur'da %51,47).

Okullarda Katolik Din Dersi isteğe bağlıdır ("özel karakterleri" Praeter Legem Katolik din dersini zorunlu kılan özel okullar hariç) ve bütün okullar, çocuklarının din dersi almasını isteyen anne-babalara bu dersi sunmak zorundadır. 18 yaşına geldiklerinde bu karar öğrencilerin kendilerine aittir. Din dersi almayan öğrenciler, içeriği eğitim seviyesine göre değişen bir alternatif branş olmak zorundadır.

Prensipte, bütün eğitim seviyelerinde din dersinin sunumunu öngören kabul edilebilir bir sistem söz konusudur ve bu sistem mantıklı görünen bir garantiler çerçevesine işaret etmektedir. Buna rağmen pratik kurumsallaşmada hem içte hem dışta, başlangıçta büyük problemler vardı.

¹⁸ Lascifras de la educación en España, 2002 Baskısı, a.g.e.

3.3.2 Teori ve Pratikte Din Pedagojik Tasarımlar

Kilise, din dersini alternatif bir ders olarak sunan düzenlemeyi memnuniyet verici olarak görmediği için, din dersi hala İspanya'da kilise ve devlet arasındaki ilişkiler alanındaki en önemli konulardan biridir. İspanya Piskopos Konferansının Mayıs 1998 araştırması, öğrencilerin Katolik din dersine olumlu baktığını gösteriyor (Resmi okullarda %88,6; Katolik okullarda %81,1. Araştırma resmi okulların öğrencilerinin din dersine, Katolik okullarda Katolik din dersi zorunlu iken kendileri isteğe bağlı olarak bu derse devam ettikleri için daha pozitif baktığı yorumunu yapıyor). Çocukları din dersi okuyan anne-babaların %58'i bu dersi önemli olarak görüyorken %26'sı orta düzeyde bir önemde olduğu görüşündeler. İspanya Piskopos Konferansı'nın yaptırdığı bu Mayıs 1998 araştırmasına göre Katolik din dersi öğretmenleri, öğrenciler tarafından olumlu olarak değerlendiriliyor (%24,4 din dersi öğretmenlerinin diğer branşların öğretmenlerinden daha iyi, %69,9'u diğerleri gibi ve %5,9'u diğerlerinden daha az iyi ders verdikleri kanaatindedir). 17 yaşındaki öğrencilerin üçte biri, din dersi öğretmeni ile diğer öğretmenlerden daha iyi bir ilişkilerinin olduğunu söylüyor.

Din dersinin içerik ve metoduyla ilgili olarak bir piskoposluğun eğitim projesini somut örnek olarak sunmak istiyoruz. Getafe Piskoposluğu "Katolik Din ve Etik Dersinin Anlayış ve Hedefler"¹⁹ başlığı altında, içeriğini aşağıda özetlediğimiz bir metin yayınladı:

1. Katolik Din ve Etik dersi, eğitim açısından ders programında mezhepsel karakterinin seçme imkânı olarak kimliğini belirleyen bir dizi özelliğe sahiptir. Bunlar:

- Hristiyanî mesajın merkezi içeriğinin Katolik kilisenin inancından yola çıkarak, ilgili yaş düzeyi ve çevrenin sosyo-kültürel ve psikolojik imkânlarına göre, herkese açık bir teklif olarak tanımlanması,

¹⁹ Metin Diseño curricular base de religion y moral católica içindedir. ComisIÓN Episcopal de Enseñanza Catequesis, Madrid 1991.

- b) Diğer bilgi alanları ile açık, saygılı ve eleştirel bir diyalog. Kültürle olan bu diyalog, Katolik Din ve Etik dersinin müfredata entegre olması ve böylece eğitimin global bir vizyonuna yerleşmesi aracılığıyla bir disiplinler arası süreç içinde gelişir,
- c) Öğrencinin deney üstüçülüğe duyarlı hale getirilmesi ve tam ve kapsamlı bir eğitime ulaşmak için, varlığının nihai anlamının bilincini ona kazandıracak şekilde, bütün etik içerikleri ile hayatın anlamı sorusuna bir cevabın sunulması,
- d) Müfredatın pedagojik temellerini dikkate alan ve Katolik din dersinin özel gereklerini üstlenen bir ders.

2. Bu Katolik ve Etik Okul Din Dersinin hedefleri aşağıdadır:

- a) Kültürel mirasımızın Hıristiyanî köklerine duyarlı hale getirecek Hıristiyanlığı, kültürle bir diyalog açısından, mesaj ve tarihi olay olarak ortaya koymak. Aynı zamanda ders inanç üzerine bilgiyi diğer bilgi alanlarına entegre etmeyi de hedefler.
- b) Dini, somut olarak Hıristiyanlığı toplum için belirleyici bir merci olarak sunmak ve keşfetmek. Bu, öğrencileri, belirgin bir şekilde İncilselliğin ve Hıristiyanı inancı dikkate alarak entegre olmaları suretiyle, toplumda değişim ve dönüşüm için çalışacak bir davranışa yöneltmek anlamına gelir.
- c) Hıristiyanî mesajı onun ahlaki talepleri içinde ve kişinin kendisinin özgürlüğe ve insancılığa yönelik tutumu ile bağlantılı olarak sunmak. Hayatın anlamıyla bağlantılı bir değerler ve tutumlar hiyerarşisi sağlamak. İnsanlığın problemleri için universal ve gerçekçi bir duyarlılık kazandırma açısından kişinin etik-toplumsal boyutunu oluşturmak söz konusudur.
- d) İnsan, tarih ve dünya anlayışı ve diğer dini dünya görüşleri ve geleneklerle diyalog için Hıristiyanı bir görüş sağlamak. Bu anlamda, insanın temel sorularının, bizzat kendisine, topluma ve tarihe uygun olarak, hayatın anlamına yönelik bilinç kazandırma açısından sorulup, cevaplanmak amacıyla tartışılmasını mümkün kılmak.
- e) Mükemmel bir eğitim açısından insanın dini boyutunu oluşturmak.

3. Ders organizasyonunun çeşitli evrelerine uygun hale getirilmesi gereken özellikler ve hedefler:

- a) Okul öncesi için en önemli unsurlar şunlardır: Çocuğun çevresindeki Hıristiyanî objeler, kişiler ve sembollerin gözlenmesi, inancın ilk esasına yaklaştırma: Yaratıcı Tanrı bizim babamızdır; İsa ve Meryem'in hayatları ile ilgili temel bilgiler; kendi dinî deneyiminin şekillendirilmesi, (şarkılarda, dualarda, vücut dilinde, plastik figürlerde vb.) insanlara ve diğer varlıklara karşı, bir sevgi ve saygı tutumu.
- b) Birinci kademe alanında aşağıdakiler talep edilir:
 - Öğrenci, adı geçen mesajın basit bir bütününe ulaşmak için Katolik inancın belli olaylarının, sözlerinin, ifadelerinin anahtar metinlerinin önem ve etki alanını (İspanyolca ve gerekirse otonom toplumun dilinde) öğrenecek ve birbirleriyle bağlantısını kuracak durumda olmalıdır;
 - Hıristiyanî inancın temel kitaplarını okuyabilmek, temel hatlarıyla Yeni Testament. İncil'den faydalanabilmek ve Kilise takviminin (Advent= küçük perhiz, Noel, Perhiz ve Paskalya gibi) temel unsurlarını tanımak;
 - Hıristiyan inançtaki önemli şahsiyetlerin hayat hikâyelerini öğrenmek, Eski ve Yeni İncil'den figürler yardımıyla, özellikle Hz. İsa, Bakire Meryem ve kilise tarihinin öne çıkan aktörlerini zihinde canlandırabilmek;
 - Dünya Kilisesi'nin ve onun yerel cemaatlerinin önemini, tarihin aktüel olaylarının ve önemli olanlarının analizi aracılığı ile bu kilisenin misyoner, hayırsever, kültürel ve sosyal faaliyetlerinin kıymetini bilmek amacıyla öğrenmek;
 - Sakramentlerin temel ve yapılandırılmış bir anlayışını ve Hıristiyanlığın bazı sanatsal ifade şekillerinin temel bir anlayışını kazanmak için, dinî deneyimlerin ifade edilebileceğini vücut dili ve sembolik ifade araçlarını kullanmak;

- Hıristiyanî cevapların kıymetini bilmek ve bunlardan sonuçlar çıkarmak için insani var olmanın belli sorunlarının (hayat, ölüm, acı, özgürlük gibi) ilk analizi ve yorumuna ulaşmak;
 - Kişinin, kendisi ve toplum için kullanması amacıyla, Hıristiyanî mesajın temel ifadelerinin analizi aracılığıyla (Tanrının Yaratılması, İsa'nın Doğumu ve Kurtuluşu, Kutsal Ruh Mabedi, Yeniden Dirilme), bedeninin haysiyetini ve tabiatın önemini tanımak ve değerini bilmek;
 - Belli Hıristiyanî örf ve adetlerin değerlerinin bilincine varmak ve onlara uygun davranabilmek için, ailevi ve sosyal çevreyle bağlantılı olarak Hıristiyanî selamlaşma, ayin törenlerinde davranış gözlemlenmek ve analiz etmek;
 - Topluma katılma ve içinde olmanın tutum ve davranışların (dürüstlük, barış, neşeli olma, anlayış, affetme, saygı ve itaat, birlikte çalışma ve dayanışma, sevgi) Hıristiyanî önemini; bireysel hayat, birlikte yaşama ve kilise cemaatine ait olma anlamında keşfetmek ve değerini bilmek;
 - Birlikte yaşadığı insanlar ve çevresiyle ilgili olan şeyleri, somut olay ve durumları kullanarak düzeltmek için, Hıristiyanî inancın sürekli aktif olmaya çağırıldığının bilincine varmak;
 - Dinî ifade ve sembolleri, resimleri ve davranış formlarını yorumlamayı öğrenmek için, kendi somut hayat durumunu belirleyen (adetler, kültür, sanat, tarih) ve Katolik inançla bağlantılı içinde olan merkez çerçeve şartlarını tanımak.
- c) Nihayet (herkes için bağlayıcı) 2. kademe için, öğrencilerden aşağıdakileri yapacak durumda olmaları istenir:
- İnanç kelime hazinesini ve temel ilkelerini yeterli bir şekilde anlayıp ifade edebilmek için, Hıristiyanî mesajın çekirdeğini içeren Katolik inancın merkezi metinlerini tanımak;

- Hıristiyanlığın en önemli kaynaklarını, Katolik kilisenin yorumlama kriterlerinin kullanımı ile çıkış noktası, şekli ve hedefi içinde konumlandırmak ve onlardaki bilgileri günümüz için güncelleştirmek;
- İsa'nın mesajı, hayatı, güncelliği ve kilise aracılığı ile tarihi tatbikatı içinde Hıristiyanî olayların özünün tahlilini yapmak;
- Hıristiyanlar için kilisenin önemini, İsa'nın insanî var olmaya sunduğu, doğuş ve kurtuluş* hizmetinin kurumsal dönüşümü olarak tanıyıp gereken değeri vermek ve onun İspanyol ve Avrupa toplumunun öğretimi ve büyümesi için önemini keşfetmek;
- Sakramentler ve yaşadığımız dünyada en geniş şekilde yayılmış olan pratiklere özel (bir) ağırlık vererek en önemli dinî işaret ve sembolleri tanımak;
- Birkaç merkezi, insani var olmayı ilgilendiren soru ile Hıristiyanlık ve diğer dinlerin (conditio humana) ve deneyüstünün anlamı üzerine verdiği yorumlara ulaşmak;
- Sağlık, tüketim ve çevre alanındaki toplumsal pratiklerle ilgili, Hıristiyan ahlakın prensiplerini kullanmak ve bunları doğru değerlendirmek;
- Hoşgörü, katılım, sorumluluk ve dayanışmanın derin Hıristiyanî anlamını keşfetmek ve güncel durumlarda (iş, serbest zaman, oyun, aile, arkadaş) kullanmak;
- Çevrenin sosyal, ekonomik ve politik gerçeklerine eleştirel tavır alabilen ve gerçek bir kişisel özgürlüğü koruyan Hıristiyanî bir moral bilinci oluşturmak;
- Kendi hayatına bir anlam verebilecek imkânlar açısından, Hıristiyanî var olmayı şekillendiren değer, tutum ve tutumlara duyarlı olmak ve bunları toplumda hüküm sürebilecek diğer muhtemel değer, tutum ve normlarla karşılaştırmak;

* İsa'nın Doğuşu ve Gökyüzüne çekilişi kastediliyor.

- Mimari, resim, edebiyat, müzik ve liturgideki sembolik resimsel dilde kilise tarihinin büyük çağlarının ifadesi olarak kendini gösteren dini, sanatsal ve kültürel mirası tanımak, değerini bilmek ve saygı göstermek.

4. Problemler ve İmkânlar

İspanyol toplumunda 20. Yüzyılın son yıllarında oluşan ruhî atmosfer, dünyevileşmeye güçlü bir eğilimin olduğunu gösteriyor. Göreceli ve serbest ahlak tasavvurları medya tarafından durmadan yayılıyor. Kilise bu taarruza karşı çaresiz kaldı.

Bugünlerde Katolik okulda okumanın lehinde olan iki motif var: Birincisi yalnızca dinî mizaç (anne-babalar çocuklarının Katolik bir eğitim almasını istiyorlar), ikincisinin arkasında (ve bu dini konularda ilgisiz olan anne-babaların artan sayısına uyuyor) İspanya'da elitler geleneksel olarak Katolik okullarda okudukları için, çocuklarına kalitesi yüksek bir eğitim sağlama arzusu gizlidir.

Dinî ve ideolojik çoğulculuk, inancın ve kilise öğretisinin entegrasyonu açısından çok sıklıkla yıkıcı olan sonuçlarla Katolik okullara girdi. Şimdi, 30 yıl süren bir güvensizlikten sonra, bu zorlukların düzeltilmesi ile ilgili belli bir eğilim gözleniyor.

Şubat 2002'de (Eğitim Bakanlığı'nın) Ulusal Kalite ve Değerlendirme Enstitüsü'nün yaptığı bir araştırma aşağıdaki sonuçlara ulaştı: İlkokul alanı ile ilgili olarak, devlet ilkokullarında sorumluların %83'ü, öğretmenlerin %68'i, ailelerin %67'si, okul (danışma) kurullarının %75'i; okulun iyi bir itibarı olduğu kanaatindedir. (Anlaşmalı) Özel okullar alanında sorumluların %96'sı, öğretmenlerin %93'ü, ailelerin %88'i ve okul kurullarının %83'ü okulun iyi gittiği fikrindedir.

İspanya'daki ruhban sınıfının oluşumu ve sayısı, kilise yapıları içerisinde ruhbandan olmayan gruplarının faaliyeti ve dinî eğitim kurumlarındaki eğitim, II. Vatikan Konsili'nden sonra ve bir "Katolik İlericiliğin", VI. Paul'un ifade ettiği gibi -Konsilin sadık olmayan bir sözcüsünün- ortaya çıkması ile açık bir çöküş yaşadılar. Rahip seminerleri boşalmaya başladı ve Rahip ve tarikat kız

kardeşleri; rahibelerin yüzlercesi sekülerize oldu. Mesela 1990'da ruhban sınıfının %20'si rahiplik görevini bıraktı. Dinî eğitim veren okullarda da yaygın sonuçlar var: Ruhbandan olmayan yüzlerce öğretmeni görevlendirmek zorunda kaldılar. Bu da anne-babalar tarafından ödenen okul ücretlerinin ciddi biçimde artmasına ve öğretmenlerin dini eğitiminde bir gerilemeye yol açtı.

"Post-Konsil Kasırga"nın eğitim-öğretim için diğer sonuçları din dersindeki "light" içerikler idi. Muhtemelen bu olgu İspanya'nın dünyevileşmesine katkıda bulundu. Bundan başka Piskoposlar uzun süre devlet okullarının din dersi öğretmenlerinin doktriner profili ile ilgilenmediler. Herhangi bir içerik kontrolü olmaksızın, sekülerize olmuş rahip ve rahibelerin din dersi vermesine devam etmesini uygun gördüler. Katolik Din ve Ahlak Dersi sıklıkla Din sosyolojisi ve Dinler Tarihi ile yetindi veya kiliseden uzak bir yöne doğru gitti.

Aynı zamanda devletin kanunları, Katolik dinin prensiplerine ters düşüyordu (Boşanma, kürtaj, evlilik dışı bağlantıların ve homoseksüelliğin belirli açılarının tanınması vb. gibi). Bunun dışında başka alanlarda da (mesela uyuşturucu kullanımı) ahlakî yozlaşmayı teşvik ediyordu. Medya, özellikle de televizyon bu eğilimleri durmadan destekledi.

Resmi kurumlarda Hıristiyanlıktan uzaklaş(tır)manın gerilediğine veya dini bir yeniden canlanmanın başladığına işaret eden hiçbir şey yoktur. Görünüşe göre de, eğer politikacılar şirin görünme tutumlarını bırakmazlarsa, bu çok zordur.

Buna karşılık kilise kurumlarında bir tepki gözleniyor. Hiyerarşi Hıristiyanlıktan uzaklaş(tır)ma fenomeninin boyutu ve geçmişin bazı hatalarının bilincine vardı, ama onların karşı tedbirleri, görüldüğü kadarıyla, kilise içi alanla sınırlıdır. Yani, Hıristiyanlıktan uzaklaş(tır)manın sebepleri doğru kavranmadı. Bu, problemin çözülmesi için etkili önlemlerin alınmasını iyice zorlaştıran bir durumdur.